

ALAIKÄINEN JA MUU EDUNVALVONNAN ALAINEN ASIAKAS

Alaikäisen tai muun vajaavaltaisen taloudellisten asioiden hoitamisesta säädetään holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999, muutoksineen). Alaikäisellä lapsella ei ole oikeutta itse määrätä omaisuudestaan eikä tehdä tärkeitä sopimuksia tai muita merkittäviä oikeustoimia. Alaikäinen ei voi näin ollen tehdä sopimuksia itse, vaan hänen talouteensa liittyvät asiat hoitaa hänen edunvalvojansa. 15 vuotta täyttänyt alaikäinen saa kuitenkin itse määrätä siitä, minkä hän on omalla työllään ansainnut. Alaikäinen voi myös tehdä olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä oikeustoimia.

Paitsi alaikäisellä, myös täysi-ikäisellä voi olla tarvetta edunvalvojalle, mikäli hän ei pysty itse hoitamaan omia taloudellisia asioitaan, johtuen esimerkiksi heikentyneestä terveydentilasta, sairaudesta, pitkäaikaisesta poissaolosta tai muusta vastaavasta syystä. Se, mitä tässä dokumentissa kerrotaan alaikäisen asiakkaan asioiden hoitamisesta, pätee lähtökohtaisesti myös muihin edunvalvonnan alaisiin henkilöihin.

Alaikäisen edunvalvojina toimivat hänen huoltajansa, ellei toisin ole määrätty. Alaikäinen lapsi on edunvalvojansa päämies. Huoltajien tehtävä edunvalvojina päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Tämän jälkeen huoltajilla ei enää ole oikeutta käyttää lapsen tilejä tai saada niistä tietoa, ellei nuori tilinomistaja anna siihen erikseen lupaa. Muun kuin alaikäisen kohdalla edunvalvojan henkilölle määrää joko holhoustoimiviranomaisena Digi- ja väestötietovirasto tai käräjäoikeus.

ALAIKÄINEN UB:N ASIAKKAANA

Alaikäisen tulo UB:n asiakkaaksi

Jos alaikäisen asiakkaan edunvalvoja tekee liiketoimen tai antaa toimeksiannon asiakkaan puolesta, myös alaikäinen asiakas tulee tunnistaa. Hänen henkilöllisyytensä voidaan kuitenkin jättää todentamatta, jos asiakasvastaava riskiarvioon perustuen arvioi, ettei todentaminen ole tarpeen. Alaikäisen edustaja, eli yleensä huoltaja, tulee tunnistaa ja hänen henkilöllisyytensä todentaa.

Alaikäisen puolesta tehtyyn liiketoimeen tulee olla molempien huoltajien kirjalliset suostumukset, ellei huoltajalla ole yksinhuoltajuutta lapseen. Yhteishuoltajista toinen voi kuitenkin kirjallisesti valtuuttaa toisen huoltajan allekirjoittamaan alaikäisen asiakkaan sopimukset ja hoitamaan asiakassuhdetta itsenäisesti.

Alaikäisen asiakkaan tulee täyttää oma KYC-lomake, johon tulee täyttää myös huoltajan tietoja. Alaikäisen asiakkaan sijoituskokemus kirjataan sen huoltajan mukaan, jolla on vähemmän kokemusta sijoittamisesta, ellei huoltaja, jolla on enemmän kokemusta sijoittamisesta, ole saanut toiselta huoltajalta valtakirjaa hoitaa asiakkaan sijoitusasioita itsenäisesti. Asiakkaan saavuttaessa täysi-ikäisyyden tiedot tulee tarkistaa ja päivittää koskemaan ainoastaan asiakasta.

Salkun avaus muulle alaikäiselle kuin omalle lapselle

Toisinaan esiintyy tilanteita, joissa esimerkiksi lapsenlapselle tai kummilapselle halutaan avata salkku ja asiakkuus, esimerkiksi lahjan yhteydessä. Vain huoltajat voivat kuitenkin allekirjoittaa alaikäisen puolesta asiakassopimuksen. Alaikäisen huoltajat voivat antaa oikeuden hoitaa lapsen salkkua myös jollekin muulle haluamalleen henkilölle, kuten isovanhemmalle tai kummille. Valtakirjaan tarvitaan alaikäisen molempien huoltajien allekirjoitukset. Annetut valtuutukset päättyvät, kun lapsesta tulee täysi-ikäinen.

Jos kyseessä on lahja, lahjan antaja tunnistetaan ja tarvittaessa todennetaan. Lahjan saaja tunnistetaan viimeistään ennen kuin hänelle luovutetaan varoja.

Alaikäisen tili ja arvopaperisäilytys

Huoltajat voivat yhdessä avata alaikäiselle lapselle säilytyksen UB:ssa. He voivat myös valtuuttaa toisen huoltajista allekirjoittamaan tilisopimuksen yksin.

Huoltajat hoitavat ja hallinnoivat alaikäisen lapsensa säilytystä lähtökohtaisesti yhdessä. Huoltajat voivat myös ilmoittaa, että he käyttävät tiliä kumpikin erikseen, tai toinen huoltajista voi valtuuttaa toisen hoitamaan tiliin liittyvät asiat. Vaikka huoltajat käyttäisivätkin lapsen arvopaperisäilytystä vain yhdessä, he voivat aina saada tiedot lapsen omaisuudesta myös yksin. Mikäli huoltajat haluavat hallinnoida alaikäisen salkkua kukin erikseen tai vain toinen huoltajista halutaan valtuuttaa hoitamaan lapsen asioita, tulee sopimuksen mukana palauttaa valtakirja.

Kun alaikäinen salkunomistaja tulee täysi-ikäiseksi, salkun hallinta- ja käyttöoikeus siirtyy automaattisesti hänen omiin nimiinsä. Huoltajille tai muille henkilöille annetut salkun hallinnointia koskevat valtuutukset päättyvät.

Alaikäisen puolesta tehty täyden valtakirjan omaisuudenhoitosopimus pysyy voimassa asiakkaan tullessa täysi-ikäiseksi. Omaisuudenhoitajan on kuitenkin syytä tarkistaa ohjeiden ajantasaisuus ja muut sopimukseen liittyvät seikat asiakkaan itsensä kanssa.

Alaikäisellä on oikeus saada tietoja kaikista omaisuuteen liittyvistä asioistaan, eli hänellä on esimerkiksi oikeus saada tietoja kaikista hänen nimissään olevista sijoituksistaan.

YLEISTÄ TIETOA

Alaikäisen omaisuus

Alaikäisen omaisuus on lailla suojattu ja edunvalvojan tehtävä on huolehtia tästä asianmukaisella tavalla ja holhoustoimilain määräyksiä noudattaen. Omaisuus on säilytettävä alaikäisen omista nimissä, eikä varoja saa sekoittaa toisen henkilön varoihin. Alaikäisen lapsen omaisuutta voidaan alaikäisyyden aikana käyttää vain lapsen omaksi hyödyksi. Muu lapsen omaisuus on sijoitettava siten, että sen säilymisestä on riittävä varmuus ja että sille saadaan kohtuullinen tuotto.

Edunvalvojan määrääminen ja vajaavaltaiseksi julistaminen

Edunvalvoja voidaan määrätä täysi-ikäiselle henkilölle, joka ei jostain syystä pysty itse hoitamaan omia taloudellisia asioitaan. Digi- ja väestötietovirasto holhousviranomaisena voi hakemuksen tai ilmoituksen perusteella määrätä edunvalvojan, mikäli henkilö itse on hakenut edunvalvojan määräämistä ja pyytänyt, että tietty henkilö määrättäisiin hänen edunvalvojakseen. Mikäli hakija ei kykene ymmärtämään, mitä edunvalvojan määrääminen hänen kannaltaan merkitsee, tai hakemus edunvalvojan määräämiseksi on tullut muulta kuin henkilöltä itseltään, päättää käräjäoikeus edunvalvojan määräämisestä. Tällöin käräjäoikeus voi määrätä henkilölle edunvalvojan tai rajoittaa hänen toimintakelpoisuuttaan, mutta vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä henkilön suojaamiseksi.

Äärimmäisissä tapauksissa käräjäoikeus voi julistaa henkilön vajaavaltaiseksi edellyttäen, että toimintakelpoisuuden rajoittamisella ja edunvalvojan määräämisellä ei voida riittävästi suojata henkilön etuja. Vajaavaltaisella on oikeus tehdä vain merkitykseltään vähäisiä oikeustoimia, kuten päättää edunvalvojan hänelle antamien käyttövarojen käytöstä.

Mikäli UB:n asiakkaalle määrätään edunvalvoja, hänet julistetaan vajaavaltaiseksi, tai uusi vajaavaltaiseksi julistettu henkilö tulee UB:n asiakkaaksi, on UB:lle toimitettava kopio Digi- ja väestötietoviraston tai käräjäoikeuden päätöksestä.

Edunvalvojan sijainen

Edunvalvoja ei saa edustaa päämiestään asiassa, jossa vastapuolena on edunvalvoja itse, edunvalvojan puoliso tai lapsi taikka joku, jota edunvalvoja edustaa. Edunvalvoja on esteellinen myös silloin, kun edunvalvojan ja hänen päämiehensä edut saattavat muusta syystä joutua asiassa ristiriitaan keskenään. Sijainen tarvitaan esimerkiksi edunvalvojan ja päämiehen välisissä kaupoissa sekä osituksissa ja perinnönjaossa, joissa päämies ja edunvalvoja ovat molemmat kuolinpesän osakkaita. Kun avoliitto on päättynyt avopuolison kuolemaan, avopuoliso ei ilman

erityistä syytä ole kuolinpesän osakas.

Digi- ja väestötietovirasto ja käräjäoikeus voivat edunvalvojan pyynnöstä määrätä tehtävään sopivan ja kirjallisen suostumuksensa antaneen henkilön edunvalvojan sijaiseksi edustamaan päämiestä sellaisessa oikeustoimessa, jossa edunvalvojat ovat itse esteellisiä.

Edunvalvojan toiminta

Edunvalvojan tulee tehtävänsä alkaessa antaa holhousviranomaiselle omaisuusluettelo päämiehen varoista ja veloista. Edunvalvojan tulee raportoida vuosittain alaikäisen kulloinkin omaisuusluettelo holhousviranomaiselle (*vuositili*). Vuositili tulee antaa kolmen kuukauden kuluessa kalenterivuoden päättymisestä. Edunvalvojan tehtävän lakatessa edunvalvojan tulee viipymättä antaa holhousviranomaiselle tili vallinnastaan siirtyvän omaisuuden hoidosta siltä ajalta, jolta ei ole aikaisemmin annettu tiliä (*päästötili*).

Edunvalvonnan rekisteröinti

Holhousasioiden rekisteriä pitävät Digi- ja väestötietovirasto sekä Ahvenanmaan valtionvirasto. Rekisteriin tallennetaan tiedot edunvalvojan ja edunvalvontavaltuutetun toiminnan valvomiseksi sekä kolmansien oikeuksien turvaamiseksi.

Holhousasioiden rekisteriin merkitään edunvalvonta tai toimintakelpoisuuden rajoitus, kun:

- täysi-ikäiselle määrätään edunvalvoja;
- täysi-ikäisen toimintakelpoisuutta rajoitetaan;
- alaikäiselle määrätään edunvalvojaksi muu henkilö kuin hänen huoltajansa;
- alaikäiselle määrätään edunvalvoja holhoustoimilain 9 §:n nojalla;
- alaikäisen toimintakelpoisuutta rajoitetaan 19 §:n nojalla;
- poissa olevalle tai tietyn omaisuuden tulevalle omistajalle määrätään edunvalvoja; tai
- henkilölle, jolle on määrätty edunvalvoja vieraassa valtiossa, syntyy asuinpaikka Suomessa, ellei ole päätetty, ettei edunvalvojan toiminnan valvontaa järjestetä Suomessa.

Edunvalvontaa ei kuitenkaan merkitä rekisteriin, jos edunvalvojan tehtävä ei käsitä omaisuuden hoitamista eikä oikeuden valvomista jakamattomassa pesässä.

Kun tuomioistuin tekee päätöksen, joka edellyttää rekisterimerkintää tai muuttaa jo rekisteriin merkittyä asiantilaa, sen on ilmoitettava asiasta holhousviranomaiselle. Jos päätöstä on noudatettava vasta lainvoimaisena, ilmoitus tehdään vasta päätöksen saatua lainvoiman.

Edunvalvonta merkitään holhousasioiden rekisteriin myös silloin, kun:

- alaikäinen on kuolinpesän osakkaana ja hänen osuutensa pesän varoista ylittää 30 000 euroa (velkoja vähentämättä), tai
- alaikäisellä on edunvalvojan hoidettavana olevaa omaisuutta, jonka määrä ylittää 30 000 euroa (velkoja vähentämättä).
- Lisäksi alaikäisen edunvalvonta voidaan merkitä rekisteriin, vaikka omaisuuden tai pesäosuuden arvo olisi alle 30 000 euroa. Päätös edunvalvonnan merkitsemisestä rekisteriin tehdään tapauskohtaisesti.

Alaikäisen edunvalvonta, joka on merkitty rekisteriin varallisuuden perusteella, voidaan poistaa rekisteristä, jos pesäosuuden tai omaisuuden arvo on pysyväisluonteisesti vähentynyt 20 000 euroon tai sitä pienemmäksi.

Rekisterimerkintää ei kuitenkaan voida poistaa, jos omaisuuden väheneminen on aiheutunut edunvalvojan alaikäisen edun vastaisista toimenpiteistä tai jos edunvalvonnan säilyttämiseen rekisterissä on muutoin erityistä syytä.

Mikäli alaikäisen edunvalvonta on aiemmin jätetty merkitsemättä holhousasioiden rekisteriin, edunvalvoja voi joutua selvittämään alaikäisen omaisuuden hoitoa holhousviranomaiselle jälkikäteen esimerkiksi silloin, jos rekisteröintiasia tulee uudelleen vireille, lapsen saatua uutta omaisuutta tai tultua osakkaaksi kuolinpesään. Näin ollen asiakirjojen ja kirjanpidon säilyttäminen on joka tapauksessa tarpeellista, jotta edunvalvoja voi tarvittaessa antaa selvityksen lapsen

omaisuuden hoitamisesta.

Holhousviranomaisen lupa

Tietyt oikeustoimet vaativat holhousviranomaiselta luvan riippumatta siitä, onko edunvalvonta merkitty rekisteriin vai ei. Alaikäisen edunvalvoja tarvitsee holhousviranomaisen luvan eräisiin alaikäisen toimeksiantoihin, joita on pidettävä alaikäisen kannalta erityisen tärkeinä. Lupa tulee hankkia ennen oikeustoimeen tai toimenpiteeseen ryhtymistä. Edunvalvojan tulee ennen luvan hakemista varmistaa, ettei hän ole esteellinen edustamaan päämiestään suunnitellussa oikeustoimessa. Mikäli päämies on esteellinen edustamaan päämiestään suunnitellussa oikeustoimessa, tulee hänen hakea holhousviranomaiselta edunvalvojan sijaisen määräämistä. Edunvalvojan tulee myös selvittää 15 vuotta täyttäneen päämiehen mielipide suunnitellusta oikeustoimesta.

Luvanvaraiset oikeustoimet on lueteltu holhoustoimilain 34 §:ssä ja käsittävät muun muassa päämiehen rahavarojen lainaamisen, omaisuuden pantiksi luovuttamisen, muun lainan kuin opintolainan ottamisen sekä ositus- ja perinnönjakosopimuksen tekemisen. Lupa tarvitaan myös silloin, kun luvanvarainen oikeustoimi tehdään kuolinpesän nimissä ja pesän osakkaana on alaikäinen lapsi.

Edunvalvojalla on oikeus ilman holhousviranomaisen lupaa:

- tallettaa varoja ETA-alueella toimiluvan saaneeseen luottolaitokseen;
- hankkia valtion, Ahvenanmaan maakunnan, kunnan tai kuntayhtymän liikkeeseen laskemia joukkovelkakirjoja;
- hankkia arvopapereita, joilla käydään kauppaa pörssissä, säännellyllä markkinalla tai monenkeskisessä kaupankäyntijärjestelmässä;
- hankkia UCITS-direktiivin mukaisia sijoitusrahasto-osuuksia sekä vastaavia Suomessa markkinoitavia ulkomaisia yhteissijoitusyrityksiä; ja
- hankkia sellaisia osakkeita tai osuuksia, joiden pääasiallinen sisältö on oikeus kotitaloudessa tavallisesti käytettävään hyödykkeeseen tai palveluun, edellyttäen ettei osuuteen liity henkilökohtaista velkavastuuta.

Muiden rahoitusvälineiden, yhteisöosuuksien tai kryptovarojen hankkiminen edellyttää holhousviranomaisen lupaa, ellei toimenpide perustu holhousviranomaisen hyväksymään omaisuuden hoitosuunnitelmaan. Sama koskee sijoittamista sijoitusvakuutuksen kautta.

Holhousviranomainen voi myöntää luvan, jos oikeustoimi tai toimenpide, johon lupaa haetaan, on päämiehen edun mukainen.

Holhousviranomaisen lupa tarvitaan myös UB:n täyden valtakirjan varainhoitoa varten.

Edunvalvojan tulee toimittaa kopio holhousviranomaisen luvasta UB:lle ennen tällaisen rahoitusvälineen hankkimista alaikäiselle. Mikäli alaikäiselle halutaan hankkia tällainen luvanvarainen rahoitusväline, on asiakasvastaavan syytä mainita luvanvaraisuudesta alaikäisen edunvalvojille mahdollisimman hyvissä ajoin, sillä holhousviranomaisen lupamenettely saattaa kestää useamman kuukauden.